

Prof. Ladislav Hejdánek na 60. Konziliu Školy Aria: „Je potřeba říkat věci ostře, aby bylo co kritizovat. Každá pravda je zpočátku blud – a pravdou se stává tím, že je kritizována.“

Konalo se v neděli 5. prosince 2004 v Českém rozhlase v Praze. Zápis z vystoupení.

Filosof a Charta 77

- Tyhle otázky mi kladou novináři! Čekají, že budu heroizovat, co všechno jsme v Chartě dělali, a ukazovat, jak moc to bylo důležité. No, důležité to bylo, aby Svobodná Evropa a Hlas Ameriky měly co hlásit. Ale že by to mělo vliv na společnost, o tom pochybuju. A ne až teď – pochyboval jsem už tehdy...
- Že jsem se stal mluvčím, vyplynulo z toho, co jsem dělal předtím, já jsem se k tomu přichomejt. Patočka umřel, Havla zavřeli – a zbyl Jiří Hájek sám. Tak to přešlo na mě. Já jsem si ovšem zrovna nemyslel, že by to byl nějaký „výťah k moci“, jak to pak s oblibou formuloval Mandler...
- Jeden můj přítel byl „v šedé zóně“ – pracoval na Akademii. Za něho podepsal Chartu někdo jiný, jeho jménem, aby mu škodil. Ale když ho policie přišla sebrat, přihlásil se k tomu, jako by to podepsal on sám, a vyrazili ho z Akademie. To byl hrdina – ale já? Já už jsem byl vyhozenej, neměl jsem co ztratit. Mohli mě zavřít? No, padesátá léta už nebyla, nejhůř se mohlo stát, že v tom kriminále zůstanu. Ale když jsem jim říkal: „Tak mě zavřete,“ oni na to: „Není zájem.“ Zájem byl o Havla a o Battěka, to byly politické postavy, a Uhl byl mezinárodně známý jako terorista, příslušník anarchie, ale já...
- V rozhodujících dnech listopadu 1989 jsem v Praze nebyl. Musel jsem být v Písku – kvůli psovi své sestry. Kdo mi první zavolal, abych přijel, to byli studenti z ETF a FF. Zeť mě s auťákem – i se psem – odvezl do Prahy a já šel diskutovat se studenty, když stávkovali...
- Do Špalíčku mě někdo pozval až po několika dnech. Můj dojem byl takový, jako když do společnosti, kde se pije už několik hodin alkohol, přijde někdo střízlivý. Oči měli krvavé, nemyli se a furt se hádali. Vypadá to směšně, ale ono šlo o všechno. Nikdo nebyl na nic připraven, nikdo neměl autoritu, aby řekl, jak se to má dělat – všechno se muselo „vyhádat na fleku“...
- Pro mě ta politika nebyla. Filosof jde kupředu, když udělá krok zpátky; udělá krok a pokračuje tím, že couvá – musí se vrátit, aby viděl, co přesně udělal. Musí zkoumat každý krok ve všech souvislostech. Ale politik na tohle nemá čas, ten je jako parní lokomotiva. Musí být připraven, než jde do politiky, a pak už nesmí zkoumat. Politici jsou zapotřebí, ale filosofové jsou taky zapotřebí...

Dnešní stav

□ **Demokracii tady teď máme, ale nemáme demokraty. Dokud je nebudeme mít, žádné volby nám nepomůžou. Když volí blbci, volí blbě...**

□ **Instituce nás nezachrání. Potřebujeme vychovat vědomí a sebevědomí. A politicky gramotné občany...**

□ Jsme v období velkých společenských proměn, zejména v tom – a to je důsledek demokracie – že stále víc lidí dostává možnost spolurozhodovat. To někdy může mít směšnou podobu: jednou za čtyři roky si můžete vybrat Blbce A nebo Blbce B. Ale ono je to vážnější a jde o víc: ve společnosti začínají hrát důležitou roli ty nižší a nejnižší vrstvy...

□ Lidé na politiku reagují v hospodách a na ulicích jako šílenci na fotbale, jsou schopní si nabít kvůli tomu, že jedni jsou Sparta a druzí Slavie, a nevšimnou si, jaký má ta Sparta program...

□ Šťěstí je, že u nás není žádný inteligentní Sládek. Jsou ovšem situace, kdy někdo může být i vůl, a stejně mu to vyjde. To byl Hitler...

□ **V demokracii jsou si všichni občané rovni. A je to pravda, že všichni občané jsou si rovni? Jak zabudovat do demokracie, že lepší je víc než horší, když víme už od presokratiků, že v každé společnosti je většina horších? Jak chceme dosáhnout, aby ti horší volili ty lepší?**

□ V každé situaci se najdou syčáci a gauneři, kdekoli po světě. Ale u nás jsou ve všech společenských vrstvách. Na Západě jsou vytěsněni na okraj společnosti, musejí do podzemí dělat mafie nebo být na okraji dění, a jen výjimečně se jim podaří se tak dokonale maskovat, aby se odhalilo až po letech, že jsou patvoři. Ale nepřevládají – musejí se schovávat. U nás ne...

□ Učit třetí svět demokracii, na to nemáme právo, dokud se sami nenaučíme být demokraty. Když budeme posílat nějaké expediční sbory do Afriky či do Latinské Ameriky a učit tam lidi, jak to mají dělat, jak mají volit, v první řadě poukážou na naše farizejství a na to, jak to vypadá u nás – a celý ten demokratizační podnik se dostane do nejhoršího světla. Veškerá snaha bude interpretována jako nový pokus o ovládnutí světa... Z toho, co jsem řekl, se ale nemá vyvodit, že se nemá zasahovat. Má se zasahovat, ale ne blbě!

Profesionálové a intelektuálové

□ Měl jsem námitky proti některým bodům z 3000 slov. Nerad jsem viděl, že jakoby relativizujete nebo snižujete význam profesionálů v politice. Kdyby tu tak profesionálové byli!

□ Teď zavedeme školné, a kolik lidí půjde studovat? Zejména v situaci, kdy stačí mít běžnou kvalifikaci a vyděláte si víc než profesor?

□ Za okolností, kdy lze vycestovat a uplatnit se za hodně peněz jinde, ti nejschopnější zase odejdou. Mluvit v téhle situaci proti profesionálům není na místě. Nám se jich nedostává!

□ **Intelektuál – či inteligent – je odvozen z latinského „inter legere“, tedy „čísti mezi“ – rozumí se „mezi řádky“. Intelektuál je tudíž ten, kdo nevidí jen písmena, ale vidí slova, a ne jenom slova, ale věty, a hlavně smysl těch vět. Dokonce vnímá i to, že v těch větách něco není: když někdo něco řekne, tak tím přece zároveň něco neříká...**

□ **Falešní experti či odborníci, to jsou experti na písmena – a jinak nevědí, o čem je řeč. Zaměřují se na slova a na věty, aniž tuší, o co vlastně v tom textu jde. To jsou falešní experti, ale jen proto nemůžete říct, že expert je k ničemu. On něco umí, jenomže ti falešní se nechají zblbnout volem, pokud je osloví dost hlučně...**

□ “Intelektuál je ten, co zradil,” napsal Julien Benda. Ta slavná kniha, když ji budete číst dnes, to je čajíček, zato tehdy to byl bestseller po celém světě. Název se překládá jako Zrada vzdělanců či Zrada intelektuálů, ale francouzsky je to La Trahison des clercs – Zrada kleriků, kléru. Kléru, který má odpovědnost: je to elita – ne techničtí odborníci, ale lidé společensky odpovědní. Klér byli ve středověku mniši, ti se nemohli orientovat jen na úzkou odbornost, byli tu kvůli všemu lidu. A ti společensky odpovědní „zradili“. A zkušenost je, že vždycky znovu zrazují...

□ “Na intelektuály není spoleh,” říkal Lenin. A měl v tom pravdu...

□ Jedna pozoruhodná francouzská autorka napsala, že intelektuálové mají zvláštní vadu, takovou „vnitřně zděděnou k nim patřící tendenci“: vnější tlak v nich sice vyvolává rezistenci, ale když ten tlak přesáhne určitou míru, mají sklon vycházet mu vstříc – a přesvědčit sama sebe, že ten tlak je vlastně legitimní. To byl důvod, proč intelektuálové v Německu totálně zklamali. U nás v první republice byli zase hodně levicoví. Byli v komunistické straně, byli z ní vylučováni, pak zase amnestováni, a přitom byli rádi, když do ní mohli vstoupit znovu... Ve chvíli, kdy tlak sílil, uvěřili tomu, že je to dobře a že to kolem jsou jen přechodné anomálie a že to celé jde vlastně správným směrem...

□ U intelektuála prostě dojde ke krátkému spojení, přeskoku: když ví, že něco jde dobrým směrem, takřka sympatickým, tak to špatné při tom vnímá jako kal, který zase usedne. Ale on neusedal. Jenomže intelektuál nevidí, že to neusedá. To je nevyléčitelné...

Komunismus

□ I já jsem vnitřně vycházel bolševismu vstříc. Věděl jsem přesně, v čem s ním nesouhlasím, ale taky jsem věděl, že má v historii nějakou funkci pozitivní. K něčemu muselo dojít, a jak nám ukázal Hitler, mohlo to být i horší: nacismus, to je vzpoura proti lidskosti, kdežto komunismus, to je, jak já říkám, vlastně taková

křesťanská hereze. První komunistická společnost byla křesťanská, jak čteme v Bibli...

- Já měl s komunisty svoje zkušenosti. Když jsem na fakultě prošel prověrkami, dvakrát přišli na vědeckou radu z výboru Svazu mládeže s tím, že mě mají vyrazit. A dvěma profesorům komunistům, Riegrovi a Svobodovi, tomu, který dostal profesuru za překlad Lenina, se podařilo ten vyhazov odvrátit...
- Když vyšla Kosíkova knížka, napsal jsem recenzi a poslal ji do Křesťanské revue. Tam ji zcenzurovali – to nejde, aby nekomunista recenzoval knihu marxistického autora! Napsal jsem to Kosíkovi, aby to věděl, a on tu recenzi nechal vytisknout v Plameni. Tohle byly zkušenosti s komunisty. Samozřejmě že vybírám...
- Ani nápad, že by v šedesátých letech byla blbá nálada. Lidé nebyli ani frustrovaní, snad jen ti v kriminálech, ale celospolečensky to bylo nadějně vyčkávání. Někteří do toho otevřeně šli a o něco usilovali. Opatrní lidé ale byli zticha, kolaborovali a chodili k volbám – skoro všichni...
- **Marxismus nejde vyložit jako nějaké spiknutí: je to reakce na skutečnost tohoto světa. Na to, že – řečeno marxovsky – došlo k odcizení lidí od jejich produktu. To, co vyrobíme, si žije vlastním životem, aniž na to máme vliv. Trh rozhoduje o věcech, o kterých by měli rozhodovat lidé. To nedává rozum. A vede to k nejružnějším poruchám ve společnosti...**
- Kapitalismus se musel zlidštit, protože ze své podstaty není lidský, odcizuje lidi a vtahuje je do odcizení...

Náš stát – a co s ním

- To neštěstí, kterým teď procházíme, je způsobeno hlavně tím, že každý velký zvrát nás vrací zpátky v dějinách: po roce 1945 jsme se jakoby vraceli k první republice – ovšem ve skutečnosti to bylo do 19. století, k marxismu – a po listopadu 1989 jsme se vraceli ještě hloub, k prvobytnému kapitalismu...
- Masaryk říkal, že státy se udržují ideami, na jejichž základě vznikly, ale pro politiku té doby platilo, že se ty ideje nedodržovaly. Pak musím dát za pravdu Patočkovi, který říkal, že první republika byla politická blamáž. Asi jako dneska...
- Patočka vyrůstal v rodině gymnaziálního profesora a ten těžko snášel proměnu Masaryka z profesora na prezidenta, který kryl sviňárny první republiky. Od otce to asi Patočka do sebe „nasákl“. Pro mne byl Masaryk svatý člověk, jako je dnes pro mnohé...
- Číst Masaryka je užitečné, i když je to stará záležitost...

- Já pro změnu zkoumám, jestli nemám pifku na Havla, protože jsme byli kamarádi. Vždycky je to tak, že můžete mít pifku, když se jeden stane prezidentem a druhý ničím...
- Sterilní opakování toho, že trh musí fungovat sám, nás nespasí. Dneska už se dokonce ani příroda nemůže vyvíjet sama. Musíme z ní udělat zahradu, aby tam nerostly kopřivy. A musíme to dělat rozumně, s perspektivou do budoucna – žádná ruka trhu, žádný samovývoj, žádné automatismy. V naší situaci nic nelze nechat vlastnímu vývoji...
- Nový systém musíte zavádět po kouskách, v malém. Nejdřív to tak říkajíc musíte zkoušet na myškách, pak na opicích. Opatrnosti nikdy není nazbyt...
- Každý rozumný člověk musí vidět, že nic nebylo vyřešeno! Stojíme před úkolem, kdy musíme vymyslet, jak tuhle modernizovanou a postmoderní společnost integrovat. Jak ji uspořádat tak, aby se co nejméně lidí dostávalo do marginálního postavení – to je totiž líheň pro zločince...
- Nikdo v téhle zemi se neodvážá říct, že kapitalismus není řešení. A teď si představte, že by znovu došlo k něčemu jako ve 20. letech – ke krachu na burze, k pádu dolaru...
- Stát, ve kterém žijeme, vznikl rozpadem. My jsme už jen takový zbytkový statek: můžeme v hospodách nostalgicky vzpomínat na doby královské...
- Opravdu se teď cítím být Evropanem. Někdy se za to sice stydím, ale je to důstojnější než češství – to je na úmrt'...
- Být Čechem má smysl v tom mluvit česky. Čeština je krásný jazyk – a hodí se pro filosofii...
- My jsme ochotni od Evropy přijmout jisté výhody, ale k čemu my můžeme být užiteční Evropě, tuhle otázku si neklademe. Přitom je to stejně důležité, jako se ptát, k čemu vůbec jsem na tom světě...

Budoucnost

- Patočka píše, že žijeme ve světě, který upadá. Osvícenství je u konce, moderna je u konce, ve srovnání s Platónem a Aristotelem je všechno rozbředlý a vystydlý jak káfičko z melty...
- V době komunismu jsem mluvil o spiknutí neschopných, ale mám pocit, že to pokračuje...
- **Základ není, že se člověk domůže určitého postavení, z něhož pak může být dobrodincem, nýbrž že dobrodiní dělá hned. Tudíž se pak nikdy nedostane do vysokého postavení...**

- **Základ je vědět, co chcete – v tom malém, ne myslet hned na spásu všech. Připravit se na drobnou práci. A vyhledat si vůdce, kteří vás naučí myslet. Ne důvěřovat tomu, co si myslíte sami. Každá pravda začíná jako blud – a pravdou se stává teprve, když je kritizována...**
- Musíme se orientovat na to, co je možné, ale to neznamená zapomínat na ideál – na to, co dnes možné není...
- **Potřebujeme genie. Charakteristický je ovšem fakt, že je nehledáme. Ti se mají hledat a připravovat na převzetí odpovědných míst ve společnosti. Jenomže tohle když někdo řekne, je štváček, buřič, elitář – a dál pracujeme na tom, aby všechno bylo otevřené pro ten průměr. Těch lidí, co jsou na draka, dnes máme moře...**
- Od géníů se musíme co nejvíc naučit – a pak hledat ty ještě lepší...
- A uberte už na tom zvaní!